

## **Sosyolojinin Kaçınılmaz Nesnesi *Devlet Üzerine*: Pierre Bourdieu'nün 1989-1992 Yılları Arasında Collège de France'da Verdiği Dersler**

**A. Günce Berkkurt\***

**Özet:** Bu yazı, Bourdieu'nün 1989-1992 yılları arasında Collège de France'ta verdiği derslerin, yakınlarda *Sur l'État* başlığıyla kitaplaştırılmış halini tanıtmayı amaçlıyor. Ancak amaç, bu kitabın içeriğinin ötesinde, Bourdieu'nün sosyolojik kuramını, devlete dair konuları irdelediği diğer çalışmalarını ve atıf yaptığı eserleri de hesaba katarak genel olarak anlamaya çalışmak. Bu derslerde Bourdieu, devletin oluşmasında, şiddetin (*fiziki sermayenin*) tekelleşmesi kadar, kurumsal farklılaşmayla birlikte ortaya çıkan simgesel erkin belirleyiciliğine vurgu yapıyor. Simgesel erkin, hatta devletin etki alanı sadece bürokratik alanla sınırlı kalmayıp, onları toplumsal dünyanın ayrıntılarında var etmektedir. İşte Bourdieu, sosyoanalizinin bilindik kuramsal araçları olan habitus-alan ikilisini de bu yüzden üretmiştir. Böylece siyaset bilimine, alışıldık normatif ve felsefi yaklaşımların dışında, antropolojik bakış açılarının neler katabileceği ortaya çıkmaktadır.

**Anahtar Kelimeler:** Bourdieu, Siyaset Bilimi, Devlet, Simgesel Erk, Sosyogenetik Tahlil

### ***Sur l'État* as an Unavoidable Object of Sociology: Lectures of Pierre Bourdieu in the Collège de France (1989-1992)**

**Abstract:** This article introduces a recently published work of Pierre Bourdieu on the state, *Sur l'État*, based on his lectures delivered in the Collège de France between 1989 and 1992. We intend to present the outlines of this work which not only necessitates its contextualization in the scientific production of Bourdieu through a cross-referenced interpretation with his other studies, but also the revision of the works referred by him. In his lectures, regarding the formation process of the state, in addition to the role of monopoly of violence (*physical capital*), he accentuates the determinative role of symbolic power which appears after institutional differentiation. The influence of the symbolic power, even of the state, sheds light not only onto the bureaucratic field, but also onto details of the social world. Bourdieu created his widely known theoretical tools of habitus and field in his socio analysis because of this reason. Hence, distinct from ordinary normative and philosophical approaches, probable contributions of anthropological viewpoints to political science are presented here.

**Keywords:** Bourdieu, Political Science, State, Symbolic Power, Socio-Genetic Analysis

\* Doktora Öğrencisi, Nanterre Üniversitesi, Siyaset Sosyolojisi Bölümü,  
gunceberkkurt@yahoo.com

Pierre Bourdieu'nün, Collège de France'ın 1982'de kendisi adına kurulan ve 2002'deki ölümüne kadar açık kalan sosyoloji kürsüsünde, 1989 ile 1992 yılları arasında devlet üzerine verdiği dersler, geçtiğimiz ocak ayında yayımlandı. Bibliyografyası ve indeksi hariç 601 sayfalık bu metin, üçü Bourdieu ile çalışmış ve ölümünden sonra da Bourdieu'nün sosyolojisini konu alan yayınlar yapmış dört sosyolog tarafından yayına hazırlandı.<sup>1</sup> Devletin, Bourdieu'nün araştırmalarının tamamının bütünleşme noktasını, daha doğrusu araştırma ve çözümlemelerini “enine kesen” nesneyi oluşturduğunu söyleyen editörler, metnin asıl yaratıcısının, metni kurma biçimine olabildiği kadar sadık kalmak için ellerinden geleni yapmışlar: Ders kayıtlarının öylece basılma fikri, ilk bakışta öze sadık kalınması için en iyi çözümmüş gibi görünse de, sözün, tonlama ve jestlerden arındırıldığında pedagojik özelliğini yitirmesi nedeniyle, ders kayıtlarının içeriği, dersin seyrini yazıya yansıtmayı sağlayan parantez ve kısa çizgi içine alınmış ara sözlerle, Bourdieu'nün notları ve ders sırasında atıfta bulunduğu metinlere göndermelerle desteklenmiş.

*Devlet üzerine* bilhassa Fransa'da sosyoanalize dayanan yöntemlerle işleyen bir çeşit siyaset bilimine mensup araştırmacıların –en azından bilimsel olma vasfını iddia edenlerin– sıkça başvurduğu bir referans olan Bourdieu'nün, disiplinler arasındaki yapay sınıra ilişkin bir sorgulamasını yansıtıyor. Siyaset bilimi (veya siyasal bilgiler), Fransa'da ve başka birçok ülkede, en azından başlangıçta, hukuk fakültelerinde okutulan, genel ve geleneksel olarak, bilimsel olmaktan çok normatif bir disiplin olarak var olagelmiştir. Her ne kadar bu normatif yaklaşımın düşünceyi kısıtlayıcılığı, siyaset/toplum felsefeleriyle giderilmeye çalışılmışsa da, bunların hiçbiri, ele alınan olguların gözlemlenme ve çözümlenme yöntemlerine ilişkin sistemli sorgular getirmediğinden, bunların işleyişlerinde barındırdıkları pratik mantığı deşifre edecek bilimsel bir yaklaşım ortaya koymamıştır. Bourdieu tüm yapıtında olduğu gibi bu derslerinde de, öznenin nesnesiyle kurduğu ilişkinin *fen* bilimlerindeki gibi nesnel bir temele oturmadığı sosyal bilimlerin dayandığı bu *pratik* mantığı, şimdiye kadar tarihsel ya da felsefi yaklaşımlarla ele alınmasına alışık olduğumuz bir olguyu, modern

<sup>1</sup> Patrick Champagne (Paris 1-Sorbonne Üniversitesi Sosyoloji doçenti, Toulouse Siyasal Çalışmalar Enstitüsü), Remi Lenoir (Paris 1-Sorbonne Üniversitesi Sosyoloji profesörü), Franck Poupeau (Felsefe profesörü ve CNRS araştırma görevlisi) ve Marie-Christine Rivière (CNRS araştırma mühendisi) aynı zamanda Bourdieu tarafından Collège de France'a bağlı olarak kurulan (2010'dan beri de Centre de Sociologie Européenne et de Science Politique adıyla Sorbonne çatısı altında yer alan) Centre de Sociologie Européenne adlı araştırma laboratuvarının üyeleridir.

devleti, daha önce bu olgudan uzakta durmuş olan antropolojinin alanına çekerek (ve önceki yaklaşımları sorgulayarak) çözümlenmeye çalışıyor.

Değerlendirdiğimiz bu kitapta Bourdieu'nün alışılmış, karmaşık yazı dilinden farklı bir metinle karşı karşıyayız. Bunun nedenlerinden biri, Fransa'nın en "prestijli" araştırma ve öğretim kurumu olan Collège de France'ın Fransız Cumhuriyeti yüksek öğretim sistemi içindeki nevi şahsına münhasır konumu gereği halka mal olmuş profesörlerin halka açık dersler verdikleri bir kurum olması. Elbette cumhuriyet idealleri pratiğe aynen aktarılmıyor ve bu kurumda ders dinlemeye yatkınlığı olanlar "belli" bir kültürel sermayenin sahibi oluyorlar, ancak bu, dinleyici kitlesinin ne yaş ortalaması, ne uzmanlık konuları, ne de sosyolojik bilgiye hakimiyetleri bakımından türdeş bir yapısı olduğu anlamına geliyor. Dolayısıyla Bourdieu anlaşılır olmak için, kavram ve terim sözcüsüne yazılarındaki kadar titizlenmiyor ve bilimsel kavramsallaştırmanın birçok kuramsal alana aynı anda atıf yaparak ilerlemeyi sağlayan işlevinden faydalanmıyor. Diğeri, sözel betimlemenin, doğası gereği, düşünceyi kavramsal olarak derinleştirme araçlarından yoksun olması. Bourdieu'nün, sözlü anlatımda sıklıkla devreye sokulan karşıtıklar ve değillemelere başvurması, okunması daha kolay bir Bourdieu metni ortaya çıkarmış olsa da, bazen kuramsal kurgusundan boyut eksilmesinin, kuramsal kurgunun tek düzleme indirgenmesinin önüne geçemiyor. Üstelik buna bir de sosyoanalitik kuramın vazgeçilmez bileşenleri olan ampirik göndermeler eklenince, ortaya konuşma dilinde zaptedilmesi oldukça güç, dolayısıyla aslında anlamlı nüanslar içeren tekrarlarla dolu bir anlatı çıkıyor. Zaten Bourdieu, derslerinde bu durumun yarattığı zorlukları sıkça dile getiriyor. Bourdieu'nün ifadesiyle sarmal anlatımla örülmüş olan bu metnin içeriği, doğrusal ilerlemese de, biz onu, birbirini tamamlayan, metnin mantığıyla tutarlı üç başlık altında inceleyeceğiz. İlk bölümde, toplumbilim öznesinin, nesnesini düşünürkenki koşuluna ilişkin sorunsallar, derslerde ele alındığı şekliyle konu edilecek: Toplumbilimcinin dünyayı ve nesnesini algılamakta faydalandığı kalıplar ile aynı nesnenin anlaşılması için düşünce araçları üreten farklı disiplinlerin tarihi arasındaki etkileşim irdelenecek. İkinci bölümde, Bourdieu'nün bu derslerinin muhtelif bölümlerinde, kendi nesnesini inşa ederken –devletin ne olduğuna dair sorusunu ve bunun yanıtlarını oluştururken– gerek yöntemlerini sorgulamak, gerekse kuramsal temel kurmak için atıfta bulunduğu kuramcılarının eserleri ele alınacak. Son olarak da, Bourdieu'nün devlet tahlili sentezlenmeye çalışılacak.

### Genetik (Oluşa Dair) Tarih veya Düşünümsellik

Bourdieu, devlet üzerine konuşmaya, herşeyden önce devlet üzerine konuşmanın ne kadar zor, hatta tehlikeli, hataya düşürme riski yüksek bir girişim olduğunu vurgulamakla başlıyor. Kitap boyunca bu uyarının sebebinin daha önceki girişimlerin birçoğunun başarısızlıkla sonuçlanmış olmasından duyduğu tedirginlikten ziyade, devletin –bilhassa bugünün devletinin– bireyin ve toplumun kendisinden bağımsız düşünülemez olması dolayısıyla (diğer bireyler için olduğu kadar Bourdieu için de) “neredeyse düşünülemez” olmasından kaynaklandığını anlıyoruz (Bourdieu, 2012, s. 13). İlk dersine, söz konusu devlet ise –Durkheim’e uyarak– önbilgilere, sanılara ve bunlardan yola çıkılarak yapılan kendiliğinden (anlık) sosyolojiye karşı hiçbir zaman olmadığı kadar teyakkuz halinde olunması gerektiğine değin, herkes için geçerli olabilecek genel bir uyarıyla başlıyor. Ardından, herkes gibi bilim adamının da, içine doğduğu dünyada ister istemez edindiği önbilgiyi, bilimsel yöntemlerle kurduğu bilimsel bilgiye katma tehlikesiyle karşı karşıya olduğuna değinerek, devlet üzerine yapılacak bir çalışmada karşılaşılabilecek somut sorunlar çerçevesinde okurunu (dinleyicisini), epistemolojik sorularla ve yanıt denemeleriyle başa bırakıyor. Böylece, Bourdieu sosyolojisinin ana sorunsalları arasındaki ilişkiselliğin bir boyutu kendiliğinden beliriyor: Bilim adamının kendisini de içinde düşündüğü bir toplumsal dünyada düşünülen bir nesneyi irdelemesi, ister istemez, Bourdieu’nün geliştirdiği veya yeniden işleme koyduğu bazı sosyolojik düşünme araçlarının, örneğin habitus-alan ikilisinin veya simgesel erkin, devlete dair nesnelere çözümlerken, ampirik karşılıkları sınanan birer teorik ürün olarak nasıl işleme konmaları üzerine düşünmemizi sağlıyor.

Bourdieu meseleyi ele almak için en basit görünen, hayatın içinde her gün deneyimlediğimiz ama hiç sorgulamadığımız, bu nedenle de toplumun bilinçdışını görmek isteyen toplumbilimci için en önemli verileri sağlayan şeylerden başlamanın gereğini vurguluyor ve devlete dair şeylere ilişkin, dolaylımsız, derhal devreye soktuğumuz bir melekemiz olduğuna dikkati çekiyor: Örneğin karşımıza gelen bir formda ad, soyad, cinsiyet, medeni hale dair soruları, bunların ne olduğunu pek düşünmeden cevaplandırırken devleti anlıyoruz, *kavırıyoruz*<sup>2</sup>

<sup>2</sup> Bourdieu *Méditations pascaliennes* adlı eserinde sosyolojisinde önemli yer tutan birey-nesne-alan ilişkiselliğinin epistemolojik muhasebesini yapıyor (Bourdieu, 2003). Bourdieu’nün bu kitapta, öznenin nesnesi olan bir nesne olduğunu anlatmak için gönderme yaptığı Pascal’ın “evren beni, tıpkı bir nokta gibi kavırıyor, yutuyor; bense düşünce yoluyla evreni kavırıyorum” deyişinin Fransızca’sında, hem kapsamak hem anlamak anlamında kullanılan *comprendre*

(Bourdieu, 2003, s. 189). Yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi ve başka herhangi bir toplumsal pratikte olduğu gibi, alıştırıldığımız bir şeye, zaten o güne kadar biriktirdiğimiz sıradan pratiklerin anlayışımızdaki karşılığı olan bir buyruk uyarınca tepki veriyoruz. Devleti *anlıyoruz* zira örneğin “tarihsel ve tedrici bir buluş olan medeni halin” veya kimliğin ne olduğunu, kimlik kartının üzerinde sadece belli vasıfların yazılı olduğunu biliyoruz (Bourdieu, 2012, s. 173). Ancak, dilekçe yazıp, resmi evrak imzaladığımız zaman ya da bir belgeyi imzaya bizim değil de bir başkasının yetkisi olması durumunda (örneğin sağlık raporu), hatta bir belgenin imzalanması için vekalet verirken devleti çok iyi *anlıyor* olmamız, aslında diğer taraftan, farklı yetkilendirme derecelerine göre ayrılmış aktörlerden ibaret olan bu kurumun bir parçası olduğumuz anlamına geliyor: başka bir deyişle “devletin adamı oluyoruz[z], insan haline gelmiş devlet oluveriyoruz[z]”, dolayısıyla devletin ne olduğuna dair “aslında hiçbir şey anlamıyoruz[z]” (Bourdieu, 2012, s. 173). Burada sözü edilen anlamanın, sorgu ve bilgi düzeyine göre kazandığı farklı anlamlar arasındaki nüans, kendiliğinden (anlık) sosyoloji ile bilimsel sosyoloji arasındaki farka işaret ediyor. Bourdieu’ye göre sosyoloğun işi; devletin, bir yandan kendi kendini yeniden üretirken (gelişirken), diğer yandan üretip herbirimize aşladığı, bizlerin ise, karşılaştığımız herşeye uyguladığımız, bilhassa devleti düşünmek için devlete uyguladığımız, ama sonuçta devleti düşünülmemiş bırakan, devlete dair bu düşünce kategorilerinin ne olduklarının bilincine varıp, bunları ondan sonra ele almaktır.

Bachelard’ın bilimsel olgunun mutlaka önce “fethedilmiş” sonra “inşa edilmiş” olduğuna dair sözlerine atıf yapan Bourdieu, devlet gibi bir kurumun araştırılması çerçevesinde bu fethin kulaktan dolma bilgilere ve sağduyuya karşı yapılması gerektiğini, bunun için ise tarihsel tahlile başvurma gerekliliğini vurguluyor (Bourdieu, 2012, s. 171). Bu durumda, bilmek de sorunsalığını en az bilmemek kadar koruyor. Şu halde, toplumbilimsel nesnenin inşasının vazgeçilmez unsurlarından biri de, en çok kaçınılması gereken sağduyu biçimi olan aydın veya yarı-bilge sağduyusuyla savaşmak. Konu sosyoloji olunca, oluş koşulları bilimsel olarak inşa edilmeyen herhangi bir olgunun, örneğin basının gündeme soktuğu bir konunun bilim nesnesi kisvesiyle dayatılması, *bilimsel bilginin* değil de *doxanın* –yani toplumsal sağduyuya dayanılarak biriktirilen, bilgiyle inanç arası fikirlerin– oluşmasına yardım ediyor. Bu durum, bilimin

---

filini, sözcüğün soyut ve somut anlamlarını benzer şekilde yansıtan çoksesli *kavramak* fiiliyle karşılayarak burada alıntılacak (Bourdieu, 2003, s. 189).

bilirkişilerinin yaptıkları çalışmaların, bilimin acemisi (hatta bilir bilmezi) olup, başka bir alanın bilirkişisi olanlar –örneğin medya profesyonelleri– tarafından yargılanmasına, hatta alanlararası güç ilişkisi hesaba katıldığında –yani akademik alanın, ortaya çıkışları itibariyle işbirliği geçmişe dayanan siyasî ve iktisadî alanlar karşısındaki özerkliği sorgulandığında– bizzat akademik aktörlerin bilimsel anlamda kurulmamış ve kurulamayacak olan bazı konuları, bilim nesnesi olarak sunarak akademik alanın farklı bir şekilde yeniden üretimine katkıda bulunmalarına yol açabiliyor (Bourdieu, 2012, s. 284). Bourdieu, sadece ortaya konan sonuçtan yola çıkarak “gündem” peşinde koşan bilim acemileri ile karşı karşıya kalan sosyoloğun durumunun güçlüğünü nüktedan bir dille şöyle eleştiriyor (2012):

“Sosyolog anı hükümlerle sürekli karşı karşıya kalmaya mahkumdur, zira sözünü ettiği şey birçok insan için kendiliğinden önem taşır. İçlerinde gazetecelerin de bulunduğu acemilerin büyük bir kısmı, konu hakkında acemi olduklarının bilincinde bile değildir; aralarında, en iyi ihtimalle, sınırlarını bilenler vardır. Acemiler sonuçları değerlendirirler. Bilimsel bir çalışmayı gelişigüzel tartışabilir, tıpkı beğeni ve renkler gibi kanaat konusu olan, insanların sıradan söylemin sıradan araçlarıyla yargılayabileceği savlara, taraflara indirgerler: Bilimsel bir çalışma konusunda, tıpkı Körfez savaşı konusunda olduğu gibi, sol/sağ ölçeğinde taraf tutulur vs. Oysa [burada] kayda değer olan, sorunsallar ve yöntemlerdir; sonuçlar en son, ikincil olarak gelir. Bilimsel tartışmanın en ilginç yanı sonucu elde etme yoludur” (s. 285).

Burada vurgulanmak istenen, önerilen bir düşüncüyü denetlemenin yolunun, kelimenin naif anlamıyla kaynakları değil de, düşüncenin kendisine göre üretildiği kuramsal uzamı denetlemekten geçmesidir (Bourdieu, 2012, s. 120). Bilimsel sorunsal o sorunsalın oluşması için, soruna ilişkin tüm ürün ve eyleyicileriyle bilfiil harekete geçirilen bilimsel alan tanımlanmadan hiçbir anlam ifade etmez, zira her bilim karmaşık sorunsal yapılarının birikim sürecinde tarihsel olarak gelişir (Bourdieu, 2012, s. 121). Bourdieu’nün burada, bir olgunun tarihsel oluşuna dönmenin gerekliliğini vurgulaması, hem o nesnenin tarihine (yani birinci dereceden tarihine) hem de o nesneyi anlamaya çalışan öznenin onu anlamakta kullandığı zihinsel araçların tarihine göz atma ihtiyacını bir arada düşünmeyi gerektiriyor. Ancak, söz konusu sosyal bilim olduğunda, bilim nesnesinin kendisinin de bir eyleyiciler, ürünler ve bunların oluşturduğu temsiller (tasavvurlar) bütünü olduğu, hatta nesnenin oluşumunda

katkısı olan bu unsurların, yer ve zamanda farklı konumlara sahip oldukları göz önüne alındığında, bunların çözümlenmesi, aynı anda birçok düzlemde birden işleyen, iç içe geçmiş farklı alanları ilişkisel olarak sorgulatan karmaşık bir tarihselleştirme işlemi halini alır (Bourdieu, 2012, s. 284-85).<sup>3</sup> İşte Bourdieu, Collège de France'daki dinleyicisi karşısında bu karmaşık işlemin altından kalkabilmek için kullandığı zihinsel araçları derlemesine imkan tanıyan farklı kuramsal ilkeleri iki farklı yoldan sentezliyor.

Bunlardan ilki sosyoloji ile tarihi bir arada yapmak. Sosyolojinin iddiası, bir sürecin kuramsal modelini oluşturmak; yani herhangi bir tarihsel olguyu veya olgular bütünü anlamak üzere üretilmiş, birbiriyle sistematik olarak bağlı ve sistematik sağlamayla yargılanabilir önermeler bütünü ortaya koymaktır (Bourdieu, 2012, s. 170). Bourdieu, bunu devlet olgusu ölçüsünde gerçekleştirmek için, her ne kadar imkansız olduğunu bilse de, ideal olanın, tüm zamanlar ve tüm ülkelerdeki devletler üzerine yapılacak tarihsel bir araştırmanın elde ettiği sonuçları karşılaştırmak olduğunu söylüyor (Bourdieu, 2012, s. 170). Tarihsel bir nesneyle uğraşmanın yöntembilimsel gerekleri üzerine düşünmek, hali hazırdaki yöntemlerin eleştirisini, dolayısıyla yukarıda bahsi edilen çok düzlemde işleyen tarihsel süreçlere ilişkin sorgunun aynı zamanda bu yöntemlerin tarihine yöneltmesini gerektiriyor. Bourdieu sosyoloji ile tarih arasındaki sınırın hiçbir anlamı olmadığını bu noktada bilhassa belirtiyor: “[Bu sınırı] tarihsel olarak doğrulayan tek şey, [onu yaratan] işbölümünün geleneklerine bağlı kalması.” Yani, eğer sosyoloji ile tarih, sosyal bilimlerin iki ayrı disiplini olmaya devam ediyorsa, bunların ayrı ayrı var olmasına bağlı toplumsal çıkarlar söz konusu demektir (2012).<sup>4</sup>

“Sosyoloji ile tarih arasındaki bu karşıtlık, tarihsel olarak yapılmış, dolayısıyla pekâlâ tarihsel olarak bozulabilecek (ne olduğunun anlaşılması amacıyla parçalarına ayrılabilir) tarihsel bir yapay-olgudan ibarettir. Tarihselleştirme tarih tarafından bilinçdışına yerleştirilmiş baskıları

<sup>3</sup> Bourdieu *Ayrım: Yargı yetisinin toplumsal eleştirisi* çalışmasında burada sözü edilen unsurların ayrıntılı olarak incelendiği örnek bir toplumsal alan inşası kurar (Bourdieu, yayın aşamasında). Ayrıca, burada söz konusu olan pratik mantığın kurulma ilkelerine dair kuramsal çözümlerini *Le sens pratique* başlıklı yapıtta bulabilirsiniz (Bourdieu, 1980).

<sup>4</sup> Bourdieu aynı şeyin, antropoloji ve sosyoloji arasındaki ayrım için de geçerli olduğunu, bunu algılamak içinse bu ayrımları sürdüren bilim kurumlarını incelemenin yeterli olduğunu söylüyor: İki disiplin arasındaki sınırın aslında toplumsal olması ve Fransa örneğinde zihinsel yapıların, çalışanları ve yöneticileriyle sıradan bir kurum olan CNRS'in var olma koşullarına yakından bağlı olması gibi.

kaldırma işlevini yerine getirir. Durkheim'in şu düsturunu hatırlatırım: 'Bilinçdışı tarihin ta kendisidir'... Toplumsal dünyanın gücü bilinçdışlarının, zihinsel yapıların böyle ahenk içinde idare edilmesinde yatar" (s. 145).

*Oluş tarihi (genetik tarih)* olarak da adlandırılabilir tarihsel bir sosyolojiyi, yapılarda ve insanların zihinlerinde nesnel olarak kayıtlı bulunan kısıtlamalardan yola çıkarak, sürekli yaratım süreçlerini, tarihsel bir olgunun içinde geçtiği yapıyı değiştiren ve kısmen de yapının bir evvelki durumu tarafından şekillenen bu süreçleri yakalamaya, algılamaya yarayan bir tahlil aracı olarak tarif ediyor. Bourdieu tarihi ele alma yöntemini ve tahlilini yönlendirecek tarih felsefesini şöyle özetliyor: Tüm tarih, o tarihi meydana getirecek olan unsurlarda yani hem (tarihteki) toplumsal dünyanın nesnellğinde hem de (tarihteki) toplumsal eyleyicilerin öznelğinde her an hazır bulunuyor (Bourdieu, 2012, s. 135). Bu tanıma göre sosyoloğun yapması gereken, ele aldığı "şimdiki zamanın" kendine has tikel durumu üzerinde çalışmak için karşılaştırmalı tarih yapmak, böylece o tikel durumu tekilleştirip, ona tarihsel bir köşe taşı muamelesi yapıp özel anlamlar yüklemek yerine, onun (kendine özgü zaman birikimi çerçevesinde) evrendeki diğer mümkünlerden biri olduğu gerçeğini teslim etmek (Bourdieu, 2012, s. 145). Tikel durumun mümkünler evreninin içinde algılanması, aynı zamanda, tarihin geçmişte ya da bugünde seçilen bir noktadan geriye doğru okunması hatasına, yani tarih nesnesi bağlamında bulgulan tarihsel olguların kendi koşullarının gerektirdiği neden-sonuç örgülerinde değil de, araştırmacının reel konumunun sağladığı "sonrasını bilme" imkanının bir avantaj olarak algılanmasıyla, onun tarafından seçilen bir noktaya vardırılmak üzere okunması (teleolojik okuma) tuzağına düşmeyi de engeller.

Tarih sosyolojisi ya da genetik (oluşa dair) tarihi, sosyal bilimlerde disiplinlerarası işbölümünü gözden geçirmeye sevk eden nedenlerden biri de tahakkümün bugüne kadarki toplum kuramcıları tarafından ele alınış biçimidir. Bourdieu'nün sosyal bilimlere yaptığı en önemli katkının, şimdiye kadar tahakküme ilişkin tanımlar üretmiş kuramları, tahakkümün gerçekte var olma biçimine en yakın tanımına ulaşmasını sağlayacak şekilde sentezlemesi, daha doğrusu, yapısalcılıkla Neokantçılığı birarada düşünmesi<sup>5</sup> olduğunu söylemek herhalde yanlış olmaz

<sup>5</sup> Bourdieu, simgesel erkin ne olduğunu anlamının yolunun, Kant'ın yaklaşımının –bilhassa Panofsky, Cassirer ve Durkheimciler gibi Neokantçıların yineledikleri Kant düşüncesinin– Marx'ın tahakküme, Weber'in ise meşruiyet ve meşrulaştırma süreçlerinin içinde üretildiği uzamlara dair düşünceleriyle birleştirilmesinden geçtiğini söylüyor (Bourdieu, 1977).



(Bourdieu, 2012, s. 237). Bu sayede tahakkümün her zaman ve her yerde işlemekte olan hali anlamına gelen *simgesel erkin* çok yönlü tanımını yapmanın gereğini ortaya koyar. Bourdieu'nün alanla birlikte işlettiği diğer bir kuramsal araç olan habitus, birbiriyle tezat oluşturduğu düşünülen bu iki kuramın bir arada ele alınmasından doğar ve tahakkümün fiziksel şiddetin yokluğunda da nasıl var olduğunu anlamamızı sağlar: Tahakküm altındakiler, hakimlerle aynı dünya görüşünü paylaştıkları için toplumsal uzamın alt kısmındaki yerlerinin farkına varırlar, başka bir ifadeyle, konumlarının gayrimeşruiyetini bilirler. Bu nedenle, devlet geleneği şeklinde algılanabilecek, simgesel veya toplumsal bir düzenin varlığı ve bu düzenin kendini dayatması sırasında uygulanan tahakkümü anlamının yolu da, Neokantçı gelenekle yapısalcı geleneğin kuramsal araçlarına aynı anda başvurmaktan geçer, zira dünyaya uyguladığımız bilişsel yapılar, devlet geleneğinin, kendi içlerinde tarihsel tutarlılığı olan oluşturucu unsurlarıdır (Bourdieu, 2012, s. 272). Bourdieu'ye göre, Neokantçı gelenek<sup>6</sup> farklı simgesel dünyaları (söylence, dil, sanat hatta bilim dünyası) nesnelere dünyasının tanıma araçları olarak ele alıyor ancak, bu araçların tarihsel olarak tutarlı bir dökümünü ortaya koymuyor<sup>7</sup> (Bourdieu, 1977, s. 407). Bourdieu, simgesel sistemlerin sadece birer bilişsel biçim olmayıp aynı zamanda birbirleriyle tutarlılık arz eden birer yapı (yapılandırılmış yapı) olduklarını anlamak için, diğer bir ifadeyle Neokantçıların önerdiği üretici/doğurucu anlamın ötesine geçmek için yapısalcı geleneğin kuramlarına başvurmanın kaçınılmaz olduğunu ileri sürüyor (Bourdieu, 2012, s. 270). Yapısalcı tahlil, Neokantçı geleneğin simgesel biçimlerin özgül mantığını kavrama iddiasını gerçekleştirme için gerekli metodolojik aracı sunuyor ve simgesel ürünlerin kendine has yapısını ortaya koyma işlevini yerine getiriyor. Aynı şekilde, Bourdieu'ye göre, Neokantçı bakış da, örneğin Marksist gelenekte olduğu gibi simgesel sistemleri sadece siyasî işlevleri bakımından ele alıp, bunların var olma koşullarını irdelemeyen bazı yapısal yöntemlerin, pratiğin barındırdığı mantığı görmezden gelmesine çözüm getiriyor<sup>8</sup> (Bourdieu, 2012, s. 17). Yapılarla temsiller arasındaki yapay karşıtlığı kırmak, toplumsal dünyayı, tıpkı matematik ve modern fizikte oldu-

<sup>6</sup> Burada bahsi geçenin Humboldt-Cassirer geleneği ve bunun Amerikan sosyal kuramındaki karşılığı olan Sapir-Whorf geleneği olduğunu anımsatalım.

<sup>7</sup> Örneğin perspektifi *tarihsel bir biçim* olarak ele alan ama bu biçimin toplumsal üretim koşullarını sistematik olarak inşa etme işine girişmeyen Panofsky gibi.

<sup>8</sup> Bourdieu burada Marx'tan Gramsci'ye ve Althusser'e uzanan ve "hegemonya", "ideolojik aygıt" gibi tanımlarla tahakkümü sadece devletin işlevleri üzerinden ele alan bir geleneği eleştiriyor.

ğu gibi ilişkişel bir düşünce biçimiyle ele almayı, yani gerçeği tözlerle değil de ilişkililerle özdeşleştirmeyi gerektiriyor.

Kavramsallaştırmaların neden olduğu karmaşıklığın kırıldığı başka bir konuşma metninde, Bourdieu, toplumsal olgunun ele alınışıyla ilgili yaptığı bu kuramsal sentezi farklı bir şekilde ele alıyor (Bourdieu, 1987, s. 147-166). Onun deyişiyile, çok genel anlamıyla sosyal bilimler, antropoloji, sosyoloji veya tarih, birbiriyle uyumsuzmuş gibi görünen iki bakış arasında gidip geliyor: nesnelcilik<sup>9</sup> ve öznelcilik, ya da başka bir deyişle, fizikalizm ve psikolojizm.<sup>10</sup> Sosyal bilimler, bir taraftan “olguları şeyler gibi ele alabilirken” (Durkheim’in ifadesiyle), diğer taraftan toplumsal dünyayı temsillere indirgeyebiliyorlar. Bu tam anlamıyla şöyle bir karşıtlık meydana getiriyor: Bilimsel bilgiye ulaşmanın tek koşulu birinci durumda temsillerden kesin kopuşken –burada uzaklaşılması gereken, Durkheim’e göre “önbilgi”, Marx’a göre “ideolojik” bakış açısıdır–; ikinci durumda, tam tersine toplumsal sağduyuyu, temsilleri takip etmektir. İşte Bourdieu’ye göre bu nesnelci ve öznelci kavrama anları eytişimsel (diyalektik) bir ilişki içindedir: Bir yandan, nesnelci bakış, eyleyicilerin öznel temsillerini ayıklayarak tespit ettiği yapıyı, bu temsillerin yapısal sınırları ve temelleri olarak ortaya koyarken; diğer yandan, öznelci bakış, temsilleri, yani yapıların korunması ya da dönüşmesi için verilen, bireysel ya da toplu, günlük mücadelelerin sezilebileceği toplumsal dayanakları saptıyor (Bourdieu, 1987, s. 150). Bourdieu’nün toplumsal uzamı gerçeğliğine en yakın biçimde okumak üzere ürettiği araçlar olan habitus ve alan, toplumsal nesnelere burada bahsi edilen ilişkiselliğini hem nesnelci hem öznelci olan bir anlayışla kavramanın yoludur.

### **Yapısal-İşlevselcilikten Devletin Sosyogenetiğine, Devlet Tarihçiliğinde Farklı Yaklaşımlar**

Bourdieu dersler sırasında, harekete geçirdiği genetik tarihin gereği olarak devlet üzerine yazılmış çok sayıda kaynağı kendi sorgusuna dahil ediyor. Bunların bir kısmı, devlete dair tarihyazımı açısından, bulgulamaya giriştikleri ilkeler tümellik (evrensellik) maksadı taşıdığı için, yani farklı devletlerin karşı-

<sup>9</sup> Durkheim ve Marx, sosyal bilimler tarihinde nesnelci konumun ne olduğunu, ürettikleri bilimsel tahlillerde somut biçimde ifade etmişlerdir.

<sup>10</sup> Hemen burada Bourdieu’nün bu terimleri bahsini ettiği sabit olguyu aktarabilmenin *hafıza-teknik* araçları olarak kullandığını, dolayısıyla terimlerin tözsel bir anlama gönderme yapmadıklarını, yani fenomenolojik, semiyolojik başka alanlarda başka türlü karşılanabileceklerini hatırlatalım.

laştırmalı tarihini yaptıkları için önem arz eden eserler. Diğerleriyse, yönteme yaptıkları katkılar nedeniyle Bourdieu'nün devleti nesneleştirme girişiminde, gerek eleştirmek, gerekse kendi epistemolojik katkısı açısından nirengi noktası olarak görüp temel almak amacıyla, metinde ara ara tartışmaya yeniden soktuğu sosyologların ürünleri. Bunların başında genetik tarih yaparken kuramlarını bir araya getirmeye çalıştığı Durkheim, Marx ve Weber geliyor; sosyolojinin geleneksel kurucuları arasında bulunan bu üç ismin ortak noktaları, genel bir süreci betimlemeye ve devletin global tarihini yapmaya çalışmalarıdır: Marx'ın ilkel birikim tahlili, Durkheim'in toplumsal işbölümü kuramı, Weber'in modern toplumların oluşumunu bir ussallaşma süreci olarak betimlemesi Bourdieu'nün esas aldığı kuramlardır (Bourdieu, 2012, s. 119).

Devlet üzerine yaptığı derslerde ele aldığı diğer kuramcılardan kısaca bahsetmeden önce Bourdieu'nün, tarih çalışmalarında disiplinlerarası işbölümü üzerine söylediklerine dikkati çekelim. Bourdieu devletin genetik (*oluşuna dair*) tahliline girişirken karşılaştığı verilerin iki ayrı kategoriye ayrıldığını belirtiyor: Bir tarafta, sayılamayacak kadar çok miktarda tarih çalışması; diğer tarafta ise, devlet hakkında üretilmiş bir yığın kuram. Bu ayrımın altını çizerken asıl vurgulamak isteği bu uzmanlık sahaları arasında kalan alanın gözardı edilme-  
mesi gerektiğidir. Nitekim araştırması sırasında üzerinde daha çok durduğu nokta da, siyaset kuramlarının tarihi (sıradan biçimde hep tekrarlanan Bodin, Montesquieu vs. gibi) değil, Orta Çağ'dan beri devlet hakkında üretilmiş ve devletin bir alan olarak meydana getirilmesine eşlik edip katkıda bulunmuş söylemlerin tamamının tarihidir.

### ***Yapısal-İşlevselciler ve Marksistler***

Derslerde yapısal-işlevselci kuramcılardan Shmuel Noah Eisenstadt'ın kuramı ile Marksist gelenekten Perry Anderson ve Barrington Moore'un kuramları art arda, karşılaştırılarak tartışılıyor. Bourdieu bu iki gelenek arasında görünüşte var olan karşıtlığın ardında çok sayıda benzerlik bulunduğunu gösteriyor. Benzerlikleri temel olarak işlevselci yaklaşımlarından kaynaklanıyor: Örneğin Eisenstadt devletin işlevinin ne olduğu sorusunu, tüm siyasî düzen, yani tüm sınıflar açısından sorarken, Anderson dönemin egemenleri olan sınıfın işlevlerine dair soruları feodallerin konumuna göre soruyor. Sonuçta bu kuramlar devletin yapıp ettiklerine ve bunları yapabilmesi için yerine gelmesi gereken koşullara dair sorular sormak yerine, neredeyse *a priori* ortaya koydukları devlet

işlevlerinden yola çıkarak, devletin ne olduğunu çıkarsamaya çalışıyor (Bourdieu, 2012, s. 135). Bununla birlikte, Bourdieu yapısal-işlevselcilerin temel koyutları bakımından Marksistlere çok yakın görünmelerine rağmen, siyasî yelpaze içinde daha ziyade muhafazakarlara yakın durduklarına değinmeden geçmiyor (Bourdieu, 2012, s. 123).

Kitapta, yazarların tek tek ele alınıp öğretildiği skolastik bir sıra izlenmesi de Bourdieu kuramlarını birlikte incelediği bu üç yazarın eserleri içinden, ilk olarak Eisenstadt'ın *The political systems of empires*'ından (İmparatorlukların siyasî sistemleri) bahsediyor. Eisenstadt, önce, farklı toplumların ortak olabilecek özelliklerini sıralamak suretiyle devletleri sınıflıyor ve tipolojiler oluşturuyor. Bourdieu'ye göre bu işlemi kafasında feodalizmden mutlakiyete nasıl geçildiği sorusuna bir yanıt bulmak için yapıyor. Eisenstadt'ın kuramı gereği, bürokratik imparatorlukların ortaya çıkabilmesi için toplumların, yazarın farklılaşma, özerkleşme ve merkezileşme süreçleri diye tarif ettiği aşamalardan geçmeleri zorunlu (Bourdieu, 2012, s. 126). İlk olarak toplumun belli bir farklılaşma düzeyine erişmesi, daha sonraki bir aşamada, bir kesimin tarım ilişkisinin yarattığı statüden kurtulması, son olarak da dinî, kültürel, iktisadî bazı kaynakların hanedana ve dine bağlılığının ortadan kalkması gerekiyor. Bourdieu, bu kuramda açığa çıkan Parsons geleneğinin Durkheim ve Weber'in sosyolojilerinin bir uzantısı olduğunu ve Eisenstadt'ın, tarihsel süreci, farklı toplumsal dünyalara ayıran bir farklılaşma olarak ele aldığını anlatıyor. Dolayısıyla, kuramı kendince aktarırken, yazar tarafından da esas alındığını varsaydığı Weber'in fikirlerine atıfta bulunuyor (Bourdieu, 2012, s. 127).<sup>11</sup>

Eisenstadt'ın yönteminden yola çıkan Bourdieu şöyle bir genellemeye varıyor: Bu yöntemin, sosyologların yapısal-işlevselci olarak adlandırdıkları, Parsons ve onun *meslek* mefhumu ile şekillenip tüm siyasal sistemlerin temel özelliklerini çözmeyi hedefleyen geleneğin içinde yer aldığını saptıyor. Söz konusu geleneğin temel aldığı koyut ise, her devletin yerine getireceği birtakım evrensel işlevler olması nedeniyle, yapısında barındırdığı ve işlevlerini yerine getirebilmesini sağlayan iyeliklerin ortaya çıkarılabileceğidir (Bourdieu, 2012,

<sup>11</sup> Örneğin, tıpkı Weber'in saptadığı gibi, siyaset adamlarının ilkel hali olan eşrafın, kendini toplum çıkarına adanması, kasabadaki anlaşmazlıkların çözülmesine vakfetmesi için, biraz artı özelliklere, belli bir eğitime ve diğerlerinden farklı olarak bu işlere ayıracak zamana sahip olması, yani boş zamana dönüşen başlangıçtaki kaynak birikiminin, önce boş zamana dönüşmesi, ardından da tam anlamıyla siyasî olan şeylere vakfedilmesiyle farklılaşma sürecinin başlangıçtaki birikim sürecine bağlı olduğunu anlatıyor.

s. 123). Bourdieu'ye göre, bu tür araştırmalar, bir yapıya has özelliklerin, bir siyasî rejim içinde yalıtılabilir olduğu fikrinden yola çıkıyor, dolayısıyla aynı özelliklere sahip rejimlerin aynı sınıfta yer aldığını varsaymanın yanı sıra, bu özelliklerin başka kombinasyonlara girebileceğini ve böylece farklı sistemler yaratabileceğini de savunuyor. Bourdieu, bu düşüncenin arkasında biyolojik analoginin<sup>12</sup> bulunduğunu, yani bir yandan öğeleri karmaşık kümelerde yalıtılan analitik bir düşünceden beslenirken, diğer yandan bu öğelerin farklı tekil tarihsel biçimlerde tezahür edebileceğini hesaba katan sentetik bir düşünceyle desteklendiğini iddia ediyor: “Karşılaştırmalı bir araştırmaya dayanan ve ortak özellikleri saptamaya yarayan bu sınıflandırmalardan yola çıkılarak bir çeşit tarihsel öze ulaşılmaya çalışılıyor” (Bourdieu, 2012, s. 124). Bir başka ifadeyle, Bourdieu'ye göre, Eisenstadt tipolojiler ortaya koyup, tarihsel sistemleri atomlarına ayırıcısına iyeliklere ayırarak analitik olmayı hedeflese, hatta bunları yaparken çeşitlenmeleri gözlemleyip, sistematikliği gözden kaybetmese de, tarihsel yapılarıdaki ilişkiselliği, yani simgesel “kaynakları” içine alan daha karmaşık bir sistemin varlığını gözden geçirir.

İkinci olarak, *Passages from antiquity to feudalism* (Antik Çağ'dan feodalizme geçişler) ve *Lineages of the absolutist state* (Mutlakiyetçi devletin kökenleri) adlı iki eseriyle ele alınan Perry Anderson (Anderson, 1974a ve 1974b), Bourdieu'nün ifadesiyle, Eisenstadt'ın vurguladığı mutlakiyetçi devlet ve feodalizm arasındaki çelişkiyi geliştiriyor: Yeniden işlerlik kazandırılmış bir feodal aygıt olan mutlakiyetçi devlet, çıkarlarına hizmet ettiklerine karşı bile bastırma eylemi uygulamak zorundadır (Bourdieu, 2012, s. 135). Anderson derslerde, tarihsel bir hareketi bütünü içinde kavramayı hedefleyen, sadece dinî ya da askerî tarihle yetinmeyip bütüncül tarihçilik geleneği içinde yer alan bir araştırmacı olarak tanıtılıyor (Bourdieu, 2012, s. 131). Bourdieu'ye göre, Anderson aslında, kıyas ihtiyacını karşılamak için Japonya'yı da aralarına kattığı büyük Batı devletlerinin toplu ve karşılaştırmalı tarihinden yola çıkarak, Fransa ve İngiltere'ye dair bazı iyelikleri saptamaya çalışıyor; Marksist gelenekte yer almasına rağmen çalışmasında Marksist evrimciliği eleştiriyor ve Weberci bir yol izliyor. Böylece, Batı Avrupa devletlerinin kendilerine has özelliklerini, önce Avrupa'nın tarihini Doğu'nun tarihiyle, ardından kendi içlerinde karşılaştırarak ortaya koymayı amaçlıyor

<sup>12</sup> Burada “biyolojik analogi” tamlamasının, benzetmenin, gözlemlenen özelliğin (iyeliğin) genetik tarihinin farklı aşamaları göz önüne alınmadan, sadece işlevi üzerinden yapılmış olmasına dikkati çekmek için bilhassa kullanıldığı düşünülebilir.

(Bourdieu, 2012, s. 132).

Burada eleştirilmek istenen, tarihsel açıklamanın, gerçek bir tahlil sonucu ortaya çıkarılmış bir nesne yerine önceden oluşturulmuş bir nesneye uydurulmaya çalışılan bir tahlil üzerine kurulu olması. Anderson'un, aslında, sosyalizmin neden Sovyet Rusya'da olduğu şekliyle var olmuş olduğu ve bunun devletin Batı ve Doğu'daki ayrı tarihlerine bağlı olup olmadığı sorularına yanıt aradığını ileri süren Bourdieu aynı saptamayı, Barrington Moore için de yapıyor (Bourdieu, 2012, s. 131). *Diktatörlüğün ve demokrasinin toplumsal kökenleri* adlı kitabında Moore'un ortaya koyduğu mesele, kapitalist demokrasiye, faşizme ve komünizme götüren devrimlerde ("üç büyük yolda") yüksek toprak sınıflarının ve köylülerin rolünün ne olduğunu anlamak (Bourdieu, 2012, s. 136). Demokrasiye giden burjuva devrimi örnekleri olarak İngiltere, Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri'ni; faşizme götüren muhafazakar devrim örnekleri olarak Japonya ve Almanya'yı, komünizme götüren köylü devrimi örneği olarak da Çin'i karşılaştırıyor. Böylece çağdaş devletlerin olduğu dönemde büyük toprak sahipleri, köylüler ve burjuvaların farklı tarihsel yapılarda oluşturdukları farklı bileşmelerdeki ilişkilerini ele alıyor. Bourdieu ise bu yöntemi, ana değişken olarak kabul edilen bir değişkenin yalıtılıp, sonra bu değişken değişince olup bitenin nasıl değiştiğinin gözlemlenmesi olarak özetliyor. Moore'un, bu yöntemle, açıklayıcı sistemini, inşa ettiği bir model üzerine oturtmayıp, bir sayfadan diğerine değiştirdiğini savunan Bourdieu, bunun onu ussal düşünme sisteminden uzaklaştırıp söylensel (*mythique*) düşünme sistemine yakınlastırıldığını ima ederek eleştiriyor (Bourdieu, 2012, s. 137).<sup>13</sup> Oysa model inşa etmek, sorgulama sistemini açıklığa kavuşturmaya yaradığı için vazgeçilmezdir.

Bourdieu bu tarihçileri genel olarak, tarihsel sorunsallarını siyasî sorunsallardan yola çıkarak oluşturdukları için eleştiriyor (Bourdieu, 2012, s. 131).<sup>14</sup> Marksizmin akibetinden pek mutlu olmayan bu Marksist tarihçiler şu siyasal soruyu soruyorlar: Marksizm neden Sovyet Rusya'da aldığı biçimi aldı? Bu soru, "kökeni olan bir devletin, alıntı bir temel, ithal bir model üzerine inşa

<sup>13</sup> Bourdieu'ye göre, söylensel sistemlerin tutarlı bir biçimde işleyebilmesinin koşullarından biri de, hiçbir zaman eşzamanlı olarak denetlenmiyor oluşlarıdır. Bunu şöyle bir analogiyle örneklendiriyor: Eğer "güneş ay için ne ise, erkek de kadın için odur" dedikten sonra "tosbağa kaplumbağa için ne ise, erkek de kadın için odur" dersiniz, bu iki önermede aynı pratik kalıpları kullandığınızdan, birini reddetmedikçe diğerini de reddetmemiş olursunuz.

<sup>14</sup> Bourdieu bu soruları, dönemin gündeminde olan Doğu Avrupa'daki olaylara (1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılışı gibi) bağlıyor.

olunan bir devletinkinden farklı özelliklere sahip olup olmadığı” sorusunu da beraberinde getiriyor (Bourdieu, 2012, s. 133).<sup>15</sup> Böylece Bourdieu, Anderson ve Moore’un eserlerini örnek alarak, tarihin iki ayrı “yanlış problem”ine değiniyor: Bunlardan biri, Doğu toplumlarında kapitalizmin geç kalmışlığı sorunsalı ve bu sorunsalın gerektirdiği mantık çerçevesinde Doğu devletlerinin Fransız ve İngiliz modellerinden ithal edilmiş, dışarıdan gelen bir etki sonucu var oldukları düşüncesi. Bourdieu, buna, Rusya’daki kapitalizmin diğerlerinden sonra yola koyulduğunu anlamadıkça, kapitalizmin akıbetini anlamamanın mümkün olmadığını söyleyerek yanıt veriyor (Bourdieu, 2012, 133). Aynı zamanda, *geç kalmakla sonra başlamak* arasındaki farkın anlaşılmasının, tarihi kavramada önemli metodolojik ve kuramsal nüansların kavranmasını gerektirdiğini dile getirmiş oluyor. Diğeri ise Marksizmin “tarihçilik geleneğine armağan ettiği” burjuva devrimi problemi. Bourdieu, burjuva devriminin neden gerçekleştiği ya da gerçekleşmediği sorusunun her toplum için ayrı ayrı dile getirilmesini, yapılara ve bu yapılar içinde yaşayan insan zihinlerine, onların nesnel olarak barındırdıkları kısıtlamaların ötesinde kısıtlamalar atfedilmesi olarak değerlendiriyor ve bu soruların, gerçek tarihsel sürecin sordurduğu sorular olmadıkları için yapay problemler olduklarının altını çiziyor (Bourdieu, 2012, s. 134-135).<sup>16</sup>

### ***Devlet Tarihçiliğinde Genetik Modeller***

Bourdieu derslerinde, bu tarih anlayışının dışında devletin oluşuna dair modeller geliştiren, kendi kavradığı şekliyle sosyolojinin, yani genetik sosyolojinin ilkelerine göre tarih yapan, bireysel ve toplumsal yapıları, kamu görevi, bürokrasi veya devlet alanı gibi tikel örnekler üzerinden inceleyen tarihçilerden de bahsediyor.<sup>17</sup> Devletin oluşuna dair kendi geliştirdiği modele geçmeden önce, örnek aldığı genetik tarih kuramlarına değiniyor. Devletin oluşuna dair modellerle ilgili olarak değindiği ilk kuram Norbert Elias’ınki: Bourdieu, Elias’ı, herşeyden önce Weber’in kuramını geliştiren, ve çok basitleştirilerek

<sup>15</sup> Başka bir tarihçi Alexander Gerschenkron da, Rus kapitalizminin geç kalmışlığı üzerine yazdığı kitabında aynı çizgiyi izlemişti (Gerschenkron, 1962).

<sup>16</sup> İngiliz Marksistlerin kafasını kurcalayan “Neden İngiltere’de burjuva devrimi gerçekleşmedi?” sorusu veya Japon Marksistlerin, Japonların tek gerçek devrim olan burjuva devrimine götüren tek yoldan sapmış olmalarına dair geliştirdikleri zengin literatür, Bourdieu’nün istihzayla kullandığı örneklerden birkaçı. Bunlara, Anderson’un bu konuyla ilgili olarak İskandinavlar’ın izlediği yolun “tuhaf”lığından bahsetmesini de ekliyor.

<sup>17</sup> Bunlardan bazıları (Autrand, 1986), (Genet ve Vincent, 1986) ve (Genet ve Le Mené, 1985).

ifade edilirse, tarihçilerle sosyologları barıştıran bir kuramcı olarak sunuyor<sup>18</sup> (Bourdieu, 2012, s. 204). Elias, Weber'in devlet üzerine geliştirdiği temel fikirleri *genetikin* sahasına taşımayı denemiş bir toplumbilimci olarak çifte bir tekelleşme sürecini betimliyor: Fiziksel şiddet ile vergi sisteminin birarada tekelleşmesi (Elias, 2002). Elias'ın özel tekelin (yani hükümdarın tekelinin), devletin kamu tekeline dönüşüm süreciyle birlikte gelişen tekelleşme sürecine dair tahlilini bilhassa vurgulayan Bourdieu, kendisinin de, devletin genetik kuramını geliştirirken temel aldığı noktanın bu olduğunu vurguluyor (Bourdieu, 2012, s. 203-204). Bourdieu, Elias'ın, kuramında, Weber'in devlete getirdiği tanımını<sup>19</sup> derinleştirse de, Weber'in geliştirmedeği simgesel şiddet boyutunu tamamen boşvermiş olmasını eleştiriyor.

Elias devletin *sosyogenetiğine* dair kuramını üç aşamada oluşturuyor. Bunlardan ilki, birbirine yakından bağlı iki süreç olan, şiddet araçlarının giderek tek bir elde toplanması süreci ile vergi toplama işinin tek bir yöneticinin veya idarenin elinde toplanması sürecinin, toprakların genişlemesine koşut olarak gelişmesi. Bourdieu'yü etkileyen bir başka nokta ise, Elias'ın betimlediği bu süreç ile pazara hakim olmak için birbiriyle yarışan firmaların tekelleşme süreci arasında kurduğu analogiden çıkarsadığı derstir: "Sosyolog, yakınlıklar kurmak, tikel vakayı, hem tüm tikelliğini hem de tüm genelliğini aynı zamanda ortaya koyabileceği bir dizi vakanın içinde görmek için, kendine has, tikel bir örneği inşa edebilme kabiliyetine sahip olmalıdır" (Bourdieu, 2012, s. 206). Devlet *sosyogenetiğinin* ikinci aşaması, tekelleşme sürecinin, iç barışın devlet tarafından bir dizi savaş, çatışma sonucunda tesis edilmesini de beraberinde getirmesi; yani barışın tahakküm pahasına sağlanıyor olmasıdır. Böylece mutlakiyetçi devlet, hükümdar ve kulları arasında oluşan bir çeşit güç dengesine götüren bir tekelleşme süreci sonunda kurulur: Hükümdar iktidarını yarıdıkça, iktidarına bağımlı olanlara bağımlılığını da arttırmış olur (Bourdieu, 2012, s. 207).

Buna paralel olarak Elias, Bourdieu'nün bürokratik alandan ya da devlet alanından bahsederken anlatmaya çalıştığı başka bir süreci de betimliyor: İkti-

<sup>18</sup> "Tarihçiler, bilhassa Frans'a'da, [karışık birtakım nedenlerden ötürü] Max Weber'i tanımazlar; Elias onlar için bilmeden Weber kullanmanın, dolayısıyla, Weber'den ileri gelen fikirleri, bizatihi büyük bir özgünlüğe sahip bir düşünür olan Elias'a mal etmenin bir yolu oldu."

<sup>19</sup> Bu tanıma göre devlet, sınırları belli bir toprak parçası dahilinde, şiddetin meşru kullanımı üzerindeki tekeli sayesinde iktidar uygulama iddiasını başarıyla yerine getiren örgüttür. Burada, her ne kadar meşru sözcüğünün kullanımı şiddetin simgesel boyutunu çağırıtırsa da Weber, şiddet tahlilini simgesellik üzerinden kurmaz.



dar tek bir elde toplandıkça, iktidarın merkezinde tek bir şahıs olması yerine, muktedirlerin karşılıklı bağımlılık ilişkisinde oldukları bir şebekenin ortaya çıkması. Ancak, Elias'ın buradaki bağımlılığın karşılıklı olmasından kastı, kesinlikle eşitler arası olması değildir. İşte Elias'ın vurguladığı karşılıklı bağımlılığın eşitler arasında olduğu kadar eşit olmayan güçler arasında da aynı şebeke örgüsü içinde var olması, Bourdieu'nün *alan* kurgusu için büyük önem taşır: Birçok farklı güç ilkesini (dinî, bürokratik, hukukî, iktisadî) elinde bulunduran muktedirlerin karşılıklı bağımlılık ilişkisinde oldukları bir şebeke; öyle ki bu şebekeleri barındıran uzamın yapısı, tüm karmaşıklığıyla devletin kararlarının üretici kaidesi haline gelir (Bourdieu, 2012, s. 209).

Devletin oluşuna dair diğer bir model ise Charles Tilly'nin *Zor, sermaye ve Avrupa devletlerinin oluşumu* adlı eserinde geliştirdiği modeldir (Tilly, 2001). Tilly Avrupa devletinin oluşunu, devlet tiplerinin farklılıklarına çok dikkat ederek betimlemeye gayret ederken, ayrıca modelinin ampirik sağlamasını yapar. Bourdieu'nün saptamasına göre, oluşturmaya çalıştığı model Elias'inkinden daha çok parametre içermektedir. Kafasında, tüm Amerikan sosyologlarının genelde uygulamaya çalıştığı çok değişkenli tahlil vardır. Fakat, daha çok iktisadî bir mantık izlediği için, Bourdieu'ye göre simgesel boyutu ve simgesel sermayenin birikim sürecinin özgül mantığını göremez. Tilly'nin sorunsalının merkezinde, iktisadî sermayenin birikiminden *sorumlu* kentler ile fizikî kısıtlamadan sorumlu devletler arasındaki eyleşim vardır (Bourdieu, 2012, s. 212).

Derslerde, ortaya genel bir model koyabilmiş araştırmacılardan Philip Corrigan ile Derek Sayer'in *The great arch: English state formation as cultural revolution* (Büyük yay: Kültür devrimi olarak İngiliz devlet oluşumu) adlı kitabından da bahsediliyor (Corrigan ve Sayer, 1985; Bourdieu, 2012, s. 224). Bu iki yazarın, İngiltere'de, iktidarın hanedan temelinde, aileye bağlı olarak yeniden üretimi ile devletin aracılığıyla yeniden üretimi arasındaki ayrımın çok önce başladığını ortaya koymalarına büyük önem atfeden Bourdieu (Bourdieu, 2012, s. 459), bu yazarların ayrıca, Elias ve Tilly'nin içine düştükleri ekonomizmi kırabilmiş olmalarını da önemsiyor. Kuramcıların devlet tarihine en önemli katkılarının, modern devletin temelinde "kültürel devrim" in bulunduğunu, yani meşru ve kurala bağlanmış (ulusal dil, parlamento, mahkemeler vs. gibi) (kodlanmış) "biçimler" bütünü inşaa etmeleri olduğunu hatırlatıyor. Dolayısıyla, Bourdieu'nün devlet alanının işleyişinin merkezine simgesel erki koymasına yakın bir perspektif benimsemiş oluyorlar.

### Simgesel Erk Manyetizması veya Devlet Alanı

Tarihsel konumu göz önünde tutulduğunda Bourdieu'nün, irdelediği ve örnek aldığı bu eserlerin bir sonucu olarak önerdiği devlet genetiğine geçmeden önce, onun devletten neden hiçbir zaman doğrudan bahsetmediğine değinmekte fayda var. Bourdieu gerçekleştirdiği tüm çalışmalarını –nesnesi ister edebiyat veya hukuk, ister sanat veya üniversite olsun– her zaman bir (veya birkaç) alan ile onun karmaşık fakat kendine has ilişkisellik çerçevesinde işleyen yapısı üzerine kuruyor. Söz konusu devlet olduğunda da yine aynı zihinsel araçlara başvuruyor<sup>20</sup>, fakat devlet örneğinin ortaya koyduğu alanın, farklı alanların (iktisadî, entelektüel, eğitimsel, hatta sanatsal vs.) birbirlerine göre ve birbirleri nezdinde meşru olarak işgal etmek zorunda oldukları konumun belirlenmesi uğruna verilen mücadeleleri kapsayan bir üst-alan şeklinde tezahür etmesi, devletten doğrudan ve toptan söz etmeyi engelliyor. Dolayısıyla ortaya, kabaca sonucunda devletin üretildiği şu iki süreç çıkıyor: toplumların görece özerk bazı alanlara ayrılma süreci ile erkeklerin bu alanlar üzerinde yoğunlaştığı, mücadelelerin ise, tarihin yeni eyleyicileri olan bu (iktisadî, hukukî, entelektüel vs.) alanlar arasında geçtiği bir uzamın belirme süreci (Bourdieu, 2012, s. 597-600).

Bourdieu yapmak istediği şeyin devletin doğuşuna dair açıklayıcı etmen sistemleri inşa etmek değil, devletin oluş mantığına dair bir model geliştirmek olduğunu söylüyor (Bourdieu, 2012, s. 301). Göstermeye ve tahlil etmeye çalıştığı şey, devletin oluş sürecinde farklı türden sermayelerin (fizikî, iktisadî ve simgesel) başlangıçta nasıl biriktiklerini ve birbirlerinin oluşumunu nasıl sağladıklarını ortaya koymaktır. Sermaye türleri içinde simgesel sermayenin, tahlilinin merkezinde yer aldığını en başında bildiriyor: “[...] sermaye türünün fiziksel dünyanın mantığına en yakın olduğu uç örneklerde dahi, simgesel bir etkiyi beraberinde getirmeyen fiziksel bir etki söz konusu olmaz. Beşerî eylem mantığının tuhaflığı, kaba kuvvetin asla sadece kaba kuvvet olmaması sonucunu doğurur: Kaba kuvvet, bir kabullenme biçimine ulaşmaktan ileri gelen bir baştan çıkarma, iknâ etkisi bırakır” (Bourdieu, 2012, s. 302). Aynı tahlilin, maddî bir başka sermaye türü olan iktisadî sermaye için de geçerli olduğunu biliyoruz: Zenginlik asla sadece iktisadî bir zenginlik şeklinde var olmaz; varlığını tanı(n) ma ve kabul görme gibi simgesel etkilerle birlikte hissettirir.

<sup>20</sup> Bourdieu'nün iktidar alanını, iktisadi, bürokratik, entelektüel ve eğitimsel alanların kesiştikleri bir uzam olarak etraflıca tahlil ettiği bir çalışma örneği için *La noblesse d'Etat. Grandes écoles et esprit de corps* olan kitabına bakılabilir (Bourdieu, 1989). Kitabın İngilizce'si için bkz. (Bourdieu, 1998).

Bourdieu'nün önerdiği sosyogenetik model, kronolojik olduğu kadar mantıksal bir sıra izleyen üç aşamada incelenebilir. Bu aşamalardan ilki, sonucunda bir üst-sermaye türünün ortaya çıktığı, farklı sermaye türlerinin birikim süreci olarak özetlenebilir. Bu sürecin boyutlarından biri, hükümdarın ailesinin ve onun malvarlığı etrafında örgütlenmiş olan bir hanedan devletinin dayandığı kişisel erk ile bunların, liyakat uyarınca, bazı işlerine memur ettikleri aktörler etrafında oluşmakta olan bürokratik erkin, birbiriyle tezat oluşturan iki tahakküm biçimi olarak bir arada var olma sürecidir. Söz konusu olan, devlet ilkesinin, hanedan ilkesinin tamamen önüne geçmediği, ancak kurumların yavaş yavaş ortaya çıkmasıyla, soyluların kendi içlerinde, (doğal seyrinde) sürdürdükleri yeniden üretim (üreme) tarzının, iktidar alanının yeniden üretimini sağlamada biricikliğini yitirdiği, bu nedenle iktidarın uygulanması açısından çelişkilerin doğduğu bir süreçtir. Bu süreç aynı zamanda, yukarıda bahsi geçen devlet tarihi modellerinde anlatıldığı gibi –çelişkisel görüldüğü kadar ilişkisel olduğundan– hükümdarın da, oluşmakta olan kurumlar aracılığıyla, iktidarı, bilhassa simgesel erki tekelinde toplamasını, farklı sermaye türlerini biriktirmesini (örneğin düzenli orduların kurulmasıyla fizikî sermayeyi) beraberinde getirir. Başka türlü ifade etmek gerekirse, farklı sermaye türlerinin hükümdarın şahsı haricindeki ellerde birikmesi, tek düzlemde algılanabilen bir iktidar paylaşımına –dolayısıyla kaybına– yol açmaz. Aksine, bu süreçte iktidar *alanı* içindeki yeni işbölümü sayesinde ortaya konan simgesel erkin, bir nevi *hikmet-i hükümetin* –iktidar alanının aktörlerinin sahip oldukları simgesel sermaye dağılımlarının meydana getirdiği hiyerarşi uyarınca– pekişmesini sağlar.<sup>21</sup> Devlet böylece, (fizikî, iktisadî, kültürel ve simgesel) farklı türde sermayelerin bir yerde yoğunlaşması sonucu, bu sermaye türlerinin herbirinin üzerinde güç uygulayan bir üst-sermaye, bahis nesnesi iktidar olan mücadelelerin yaşandığı bir alan olarak ortaya çıkmış olur (Bourdieu, 2012, s. 590). Bu süreçte, örneğin, mutlak monarkı XIV. Louis şahsında temsil edilen XVII. yüzyıl Fransa'sı gibi, gittikçe güçlenen bürokrasilerine rağmen, büyüyen bürokrasi sayesinde simgesel sermayesi daha da büyüyen hükümdarlarının şahsında temsil edilen devletler mevcuttur.

Simgesel sermayenin ilk birikiminin (hükümdarın yerini işgal etmenin sağladığı temsili güçlerin ortaya çıkması), yani devlet ilkesinin hanedanın ilkesine galip gelmesi, devlet mantığının icadını, dolayısıyla, kamu fikrini temsil

<sup>21</sup> Bourdieu devletin oluşma sürecinde farklı sermaye türlerinin birikimini "Esprits d'Etat. Genèse et structure du champ bureaucratique" başlıklı makalesinde inceler (Bourdieu, 1993).

eden ve kendi başlarına yeni birtakım toplumsal gerçekliklere uzam oluşturan kurumların inşasını beraberinde getirir. Bourdieu'nün modelleştirdiği bu ikinci aşamada kamusal şeylerin ve bürokratik kurumların, içinde icat edildiği uzamın (bürokratik alanın) inşasında hukukçular gibi, devlet mantığına bağlı oldukları için bu mantıktan çıkarılan ve yeniden üretimleri, soylulardaki gibi aileye değil eğitim sistemine bağlı olan eyleyici kadrolar, memurlar büyük rol oynarlar. Ticaret burjuvazisi dışında, hükümdarın iktidarından bağımsız meslek erbabının ortaya çıkışı, hukuk, eğitim, liyakat, yetki üzerine kurulu olan ve ırsî iktidarlara karşı çıkabilen yeni bir iktidarı doğurur. Devlet memuriyetinin ortaya çıkması, devletin tahakküm alanı içinde, organik bir dayanışmanın söz konusu olduğu bir işbölümünü de beraberinde getirir. Ancak, bürokrasinin hiyerarşiye dayandığı göz önünde tutulursa, işbölümü aynı zamanda vekalet sisteminin işlediği çok bileşenli bir yapı gerektirir.

Bourdieu'nün çok farklı şekillerde tarif ettiği simgesel erkin muğlaklığı ve çelişkisi, çok kademeli bir vekalet mekanizmasını işleten araçların (yani hükümdardan aldıkları iktidarı başkaları üzerinde kullananların) iki arada sıkışmış oldukları izlenimi vermesine rağmen, aslında sahip oldukları güçlü konumla farklı bir boyut kazanmış olur (Bourdieu, 2012, s. 437). Şu halde, bürokratik alan, eyleyicilerinin, hesap verdikleri hükümdar ile yönetilenler arasındaki ara konumlarının zamanla özerkleşip idareyi ele geçirmesiyle meydana gelir. Bourdieu bürokratik alanın oluşumunu dayandırdığı kuramını, farklı coğrafya ve zamanlardan devletlerdeki bürokrasileri karşılaştırarak ve analogiler yaparak destekler; örneğin bürokrasinin kademeleri arttıkça daha da özerkleşip güçlendiğini açıklayan etmenlerden biri olan rüşvetin, Çin ve Fransız bürokrasilerinin farklı dönemlerinde nasıl bürokrasinin yapısal bir parçası olduğunu gösterir (Bourdieu, 2012, s. 432-60).

Son aşamada, çıkar gütmeme ve evrensellik ilkelerine dayanan bürokratik alanın, kurum ve aktörleriyle, kamu düşüncesinin oluşmasına nasıl katkıda bulunduğu, dolayısıyla XIX. yüzyıl ve sonrası devletleri irdeleniyor. Bir bakıma Bourdieu, ahlakî veya dinî mantıktan farklı olarak, devlet mantığının işlediği bürokratik alanın özerk, yani yeniden üretimini ve meşru değerlerini kendi kendine belirleyen bir alan olarak oluşma sürecini betimliyor. Bu alanın oluşumunda en önemli rolü oynayan aktörler ise, kamusal çıkardan özel çıkarı (veya kamusal çıkara özel ilgisi) olan hukukçulardır. Fransız devrimi öncesinde ve sırasında, sınıflar arasındaki hiyerarşiyi altüst etmek ve bürokratların, iktidarı,

soylular aleyhine ele geçirebilmeleri için mücadele veren hukukçuların ileri sürdükleri düşünceler –insan hakları gibi– hukukî yetkinliğe ve tümelliğe atıfta bulunan düşüncelerdir. Söz konusu işleyişte, hukukî erkin tekelleşmesi parlamentonun kurumsallaşmasından geçer; böylece, keyfi olmadığı ölçüde daha da meşrulaşan siyasi iktidar tarafsız –olduğu varsayılan– bir bölgede tesis edildiği için, doğrudan simgesel bir etkiye dayanmış olur (Bourdieu, 2012, s. 453).<sup>22</sup>

Bourdieu bu noktada hukuku, iktidar alanı içindeki mücadeleler ve hakimiyet kurma rekabeti açısından da tahlil ediyor: Bu durumda, hukukî sermaye sahipleri, ellerinin altında bir çeşit düşünce ve hareket tekniği rezervi bulduklarını için kudretli konumda bulunuyorlar. Zira, devlet alanında işlerliği olan kavramlara hakim olmakla aslında toplumsal gerçekliği inşa etme araçlarını ellerinde bulunduyorlar (Bourdieu, 2012, s. 521). Hakim oldukları dil veya kavramlardan oluşan bu sermaye, aynı zamanda onların simgesel erke, yani somut anlamda devlete veya kurumlarından birine değil de, bu uzamların hepsinde birden iyi konumlanmalarını sağlayan meşru araçlara sahip olmalarını sağlıyor (Bourdieu, 1986).

Hukukî alanın toplumsal tavırlara karşılık gelen konumlar uzamındaki ayrışmayla birlikte bürokratik alanı doğurmasına, simgesel sermayenin temsillerinin inşasına dair bir süreç eşlik ediyor. Bu süreçte, entelektüeller (hukukçular, yazarlar, dilbilimciler, tarihçiler vs.) elbirliğiyle kamunun ortak temsillerinin, dolayısıyla ulusun yaratılmasına katılıyorlar. Bourdieu bu olguyu, devletin tanımladığı yüzölçümü sınırları içinde algılama kategorilerinin evrenselleşmesi olarak ifade ediyor (Bourdieu, 2012, s. 549). Bu mantığa göre, bir entelektüel icat olan ulus, devlete dair aynı algılama kategorilerine sahip, devlet tarafından aynı dayatma ve zihinsel aşılmalara maruz bırakılmış insanlar bütününe deniyor. Bourdieu, böylece, normatif tarih tarafından, önceden varmış gibi gösterilen, örgütlenmiş ve kendi kendini idare eden bir nüfusun (*ulus-devlet*'in), iktidarını vekaleten siyaset adamlarına devretmesi üzerine kurgulanan demokrasi tarihini deşillemiş oluyor. Bunun yerine “aynı sınırlar içerisindeki yurttaşlar bütünü”

<sup>22</sup> Bourdieu, aslında burada evrensel var eden şeyin, hukukçuların veya devlet memurlarının işlerini çıkar gütmekten, evrensel bir çıkar amacıyla yaptıklarına dair inançları olduğunu ileri sürüyor. Sosyologların, çıkarın hiç bulunmadığının iddia edildiği yerde bile çıkarın olduğunu bilmelerine istinaden Bourdieu (Bourdieu, 1995), evrensel çıkarın herhangi bir şekilde kişisel çıkar için kullanılmasının örtbas edilmesinin bile herşeye rağmen, evrensel bir nevi kutsallık atfedilmesine, dolayısıyla evrenselin var edilmesine katkıda bulunduğunu ileri sürüyor. Yasanın delinmesi durumunun, yasanın nesnel varlığına, doğrudan çığnenmesi durumuna göre daha çok kakıda bulunması gibi.

anlamındaki devleti üreten şeyin bürokrasinin ta kendisi olduğunu, neden ve sonuç arasındaki bilinçdışı yer değiştirmenin toplumsal koşullarını tahlil ederek kanıtıyor. Öyle ki, devleti inşa ve icat etmekle yükümlü olan toplumsal eyleyiciler, birlik içinde aynı dili konuşan nüfus anlamındaki devleti, daha önce eşi benzeri olmayan, olağanüstü bir örgütlenmeyi (üst-sermayeyi), yani hem maddî hem de simgesel olan (ve devlet mefhumunu kendisiyle özdeşleştirdiğimiz) bir örgütsel sermayeyi inşa etmek suretiyle kurarlar.

Sonuç olarak, Bourdieu, nihayetinde devletin ortaya çıktığı ve devlet kuramlarının icadının da katıldığı bu süreci anlamak için, üreticilerin farklı iyeliklerini ayrıntılı olarak betimleme ve tahlil etmenin yanı sıra, bu iyelikleri, ürünlerin iyelikleriyle ilişkilendirmenin önemini vurguluyor. Böylece, Bourdieücü sosyoanalizin bilindik kuramsal araçları olan habitus-alan ikilisini, simgesel erkin, hatta devletin, sadece bürokratik alanla sınırlı kalmayıp, toplumsal dünyanın ayrıntılarında var olması nedeniyle kullandığı açıklığa kavuşmuş oluyor.

**EXTENDED ABSTRACT**  
***Sur l'État* as an Unavoidable Object of Sociology:**  
**Lectures of Pierre Bourdieu in the Collège de France (1989-1992)**

**A. Günce Berkkurt\***

In this review article on a hitherto unpublished work by Pierre Bourdieu, released recently by Seuil publishing house in January 2012, we hope to present *Sur l'État* through a cross-referenced interpretation by convoking not only the other studies made by Bourdieu, but also the works of other social scientists that he frequently refers to. In order to go beyond a mere critical description of this book, we have undertaken an effort to understand the genetic logic of the state that Bourdieu proposes to construct, by matching the theoretical elements of this construction to their practical logic that he tried to describe throughout his scientific career.

In this chronological compilation of lectures delivered in the Collège de France between 1989 and 1992, Bourdieu proposes a critical synthesis of the social theories on the state formation in order to approach as closely as possible to the reality of his object. Therefore, throughout this work, he is in a constant debate with historians and social scientists that had previously put the state at the center of their research. Bourdieu explains the reasons why in his analysis he has set aside all normative and speculative approaches based on theoretical constructions, without taking into account the empirical data concerning the history and the function of the states. This latter form of research, which advances only by referring to other theories and by putting together a theoretical base only by confirmation or refusal of one theory by another, cannot have time to delve into both social and scientific subconscious. This takes shape in relation to the actual arrangement of facts in the scientific as well as in other social fields. In this manner, Bourdieu develops an approach combining analytical and reflexive reasoning, focusing on the epistemological enquiry on the researcher's standpoint, while elaborating the socio-genesis of the field of the state.

Thence, as a first step, we shall focus on some key methodological issues which form an important part in the Bourdieusian socio-analysis, such as his

---

\* PhD Candidate, Nanterre University, Department of Political Sociology,  
gunceberkkurt@yahoo.com

emphasis on the pitfalls of spontaneous sociology, in other words, his call to alertness against the ease of spontaneous perception that can hinder the scientific perception. This remark relates to the centrality of the reflexivity in Bourdieu's epistemology, especially when he tries to reconcile sociological and historical approaches. Indeed, he relates objectivist moments with subjectivist ones, the latter being essential in the comprehension of a social fact. Thus, he meditates, on the one hand, on the historical conditions of the disciplinary division of labor in the social sciences and on the other, on the temporality of the positioning of a researcher vis-à-vis his object. In fact, a synthesis allows us to discover that the study of the social world with field and habitus, Bourdieu's basic theoretical tools, is in close relation to this very idea.

A socio-historical approach on the genesis of the field of state, and on the social perception of things about the state, enables Bourdieu to reveal what is deliberately concealed by the spontaneous distinction between public and private sphere – a distinction based on the abstract principles of disinterest and universality – which turns out to be the repressed idea that amounts to the state. Therefore, not only does he stress the origination of a logic specific to the state, in other words, the emergence of this particular social universe that he baptizes as “bureaucratic field”, but by the same token, he tries to determine how the state is constituted as an organization and as a shrine where the symbolic power dwells and develops. However, before proceeding to formulate his own state-conception socio-genetic model, he revisits, not without criticizing fittingly, the different ways of doing comparative history of Shmuel Noah Eisenstadt, Perry Anderson and Barrington Moore. This critical approach to some well-known pieces of comparative history and historical sociology enables him to further develop his objectivistic perspective, given that, in order to elaborate upon a theoretical model about the process of the origins of this whole field called “the state”, one must be able to compare the results of as many as possible studies on the largest possible number of state-formations in different geographical areas. Furthermore, this helps him to demonstrate the methodological approach he elaborates. From that point, Bourdieu proceeds to the analysis of the works of the social scientists who have inspired him while he was establishing his approach. Bourdieu thus scrutinizes the works and models by Elias, Tilly, Corrigan and Sayer. He first revisits Norbert Elias, accrediting him the description of the process of concentration of the violent means and tax



collection methods by a single administration. Nevertheless, Bourdieu criticizes Elias who somehow neglects the symbolical dimensions of this process. Then, he revisits the works of Charles Tilly, who through a multivariate analysis, puts emphasis on the concentration of physical capital of the armed force, in close relation to the formation of a state bureaucracy and to the concentration of economical capital in the cities. Lastly, Bourdieu highlights the study of Philip Corrigan and Derek Sayer who connect the origins of the modern state to the construction of a set of legitimate and codified forms governing the social life.

By following the chronological order of Bourdieu's lectures in the Collège de France, we can follow his conceptualization of a framework of the state as a process of concentration of different types (i.e. physical, economic, cultural and symbolic) of capitals amounting to a social space in which are reproduced, more or less, common principles concerning the meaning and value of the world. To describe this process, Bourdieu starts from the initial accumulation of symbolic capital, in conjunction with the monopolization of other types of capitals by an institution which takes shape outside the realm of the king and his kin. The process through which a differentiated space is created, by the employment of technician mercenaries recruited from outside the nobility, is responsible for the emergence of another mode of knowledge and acknowledgement reproduced by the educational systems. The concentration of a symbolic capital, outside that of the monarch, creates a novel form of division of labor in the field of power through which a symbolic power is consolidated. Bourdieu stresses that the monopolization of that power is perceived and experimented as the universalization, which in a sense implies its transformation to the *reason of state*.

**Keywords:** Bourdieu, Political Science, State, Symbolic Power, Socio-Genetic Analysis

#### KAYNAKÇA / REFERENCES

- Anderson, P. (1974a). *Lineages of the absolutist state*. Londra: New Left Books.
- Anderson, P. (1974b). *Passages from antiquity to feudalism*. Londra: New Left Books.
- Autrand, F. (1986). *Prosopographie et genèse de l'État moderne*. Paris: Editions Rue d'Ulm
- Bourdieu, P. (1977). Sur le pouvoir symbolique. *Annales. Économies, Sociétés, Civilisations*. 3 (32): 405-411.
- Bourdieu, P. (1980). *La Distinction: critique sociale du jugement*. Paris: Minuit
- Bourdieu, P. (1980). *Le sens pratique*. Paris: Minuit

- Bourdieu, P. (1986). La force du droit. Eléments pour une sociologie du champ. *Actes de la Recherche en Sciences Sociales*, 64: 3-19.
- Bourdieu, P. (1987). *Choses dites*. Paris: Minuit.
- Bourdieu, P. (1989). *La noblesse d'État. Grandes écoles et esprit de corps*. Paris: Minuit.
- Bourdieu, P. (1993). Esprits d'État. Genèse et structure du champ bureaucratique. *Actes de la Recherche en Sciences Sociales*, 96-97: 49-62.
- Bourdieu, P. (1995). *Pratik nedenler*. Hülya Tufan (Çev.). İstanbul: Kesit.
- Bourdieu, P. (1997). De la maison du roi à la raison d'État. Un modèle de la genèse du champ bureaucratique, *Actes de la Recherche en Sciences Sociales*, 118: 55-68.
- Bourdieu, P. (1998). *State nobility: Elite schools in the field of power*. Palo Alto: Stanford University Press.
- Bourdieu, P. (2001). *Sciences de la science et réflexivité*. Paris: Raisons d'agir.
- Bourdieu, P. (2003). *Méditations pascaliennes*. Paris: Seuil.
- Bourdieu, P. (2012). *Sur l'État. Cours au Collège de France 1989-1992*. Paris: Raisons d'agir – Seuil.
- Bourdieu, P. (yayım aşamasında). *Ayırım: Yargı yetisinin toplumsal eleştirisi*. G. Berkurt ve D. Fırat (Çev.), İstanbul: Bağlam.
- Corrigan, P. ve Sayer, D. (1985). *The great arch: English state formation as cultural revolution*. Londra: Blackwell.
- Eisenstadt, S. N. (1969). *The Political system of empires*. New York: Free Press
- Elias, N. (2000). *Uygurluk süreci 1: Sosyo-oluşumsal ve psiko-oluşumsal incelemeler*. E. Ateşman (Çev.), İstanbul: İletişim.
- Elias, N. (2002). *Uygurluk süreci 2: Sosyo-oluşumsal ve psiko-oluşumsal incelemeler*. E. Özbek (Çev.), İstanbul: İletişim.
- Genet, J. P. ve Le Mené, M. (1985). *Genèse de l'État moderne: Culture et idéologie dans la genèse de l'État moderne*. Roma: Ed. de ÉFR.
- Genet, J. P. ve Vincent, B. (1986). *Etat et Eglise dans la genèse de l'État moderne*. Madrid: Casa de Velázquez.
- Gerschenkron, A. (1962). *Economic backwardness in historical perspective. A book of essays*. Cambridge: Belknap Press of Harvard University Press.
- Moore, B. (2003). *Diktatörlüğün ve demokrasinin toplumsal kökenleri*. Ş. Tekeli ve A. Şenel (Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Tilly, C. (2001). *Zor, sermaye ve Avrupa devletlerinin oluşumu*. K. Emiroğlu (Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.